

VLIV ČETNOSTI KONTAKTU A BLÍZKOSTI S OSOBAMI ODLIŠNÉ RASY NA RASOVÉ PŘEDSUDEKY JEDINCE

METODOLOGIE PSYCHOLOGICKÉHO VÝZKUMU, PSY704

Adéla Dohnalová (385741)
Mgr. Lucie Fajkošová (327461)
Bc. Martina Kühpastová (359604)
Barbora Doris Nyplová (385785)
Kateřina Suchánková (321816)

Vyučující: Mgr. Ing. Jakub Procházka, Ph.D.
Mgr. Stanislav Ježek, Ph.D.
doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Datum odevzdání: 15. 12. 2013

Obsah:

1. Teoretický rámec a výzkumná otázka	Chyba! Záložka není definována.
1.1. Teoretická východiska	Chyba! Záložka není definována.
1.1.1. Teorie kontaktu.....	3
1.1.2. Blízkost vztahu a četnost kontaktu.....	4
1.1.3. Implicitní asociace.....	5
1.1.4. Cíl práce.....	6
1.2. Výzkumné otázky	8
1.3. Hypotézy	8
2. Metody:.....	8
2.1 Metoda výběru vzorku	Chyba! Záložka není definována.
2.2 Metoda sběru dat.....	Chyba! Záložka není definována.
2.3 Design výzkumu.....	Chyba! Záložka není definována.
3. Výsledky	Chyba! Záložka není definována.
4. Diskuze a závěr	Chyba! Záložka není definována.
5. Literatura	Chyba! Záložka není definována.
6. Přílohy.....	Chyba! Záložka není definována.

1. Teoretický rámec a výzkumná otázka

1.1. Teoretická východiska

Rasismem jsou obecně označovány praktiky a přesvědčení, že každá rasa disponuje specifickými charakteristikami, schopnostmi a kvalitami, které jsou odlišné od jiné rasy a tím se stává nadřazenou/podřazenou k ostatním (*racism*). Existuje mnoho teorií rasismu, které vysvětlují příčiny rasové nesnášenlivosti mezi lidmi. Jelikož je rasismus velmi komplexní a komplikovaný jev, jeho vysvětlení se liší v závislosti na jednotlivých teoriích (Dvořáková, 2007). Pokud se již zaměříme na rasismus z pohledu psychologických teorií, jsou s ním těsně spojeny předsudky a předsudečné chování. Jak píše Baumann (2003): „*člověk je, dříve než jedná*“. Jinými slovy se na jedince jiné rasy lidé dívají s předsudky dříve, než by ho stihli poznat. Psychologické teorie se zabývají právě studiem předsudků, jejich vznikem, vývojem a změnami (Dvořáková 2007). Jednou z těchto teorií je i teorie kontaktu, z které budeme vycházet v naší práci.

1.1.1. Teorie kontaktu

Teorie kontaktu je jednou z předních teorií literatury věnované předsudkům. (Jackman & Crane, 1987 in Dvořáková, 2007). Tuto teorii představuje již G. Allport ve své publikaci O povaze předsudků - má tedy svojí historii, ale je i v současnosti aktuální a stále si žádá nové výzkumy a upřesnění. Teorie kontaktu poukazuje na roli kontaktu při zmírňování předsudků. Dle Allporta (1979, s. 303) lze předsudek oslabit rovnocennými kontakty mezi většinovou a menšinovou skupinou. Nejedná se o teorii věnující se pouze předsudkům vůči rasám, ale i jiným skupinám – například homosexuálům, mentálně postiženým jedincům, starším lidem a dalším (Caspi, 1984; Drew, 1988; Eskilson, 1995; Herek & Capitanio, 1996; Desforjes et al, 1991 in Pettigrew 1998). Aby kontakt působil na předsudky, měl by splňovat určité podmínky, které specifikuje již Allport (2004). Tyto podmínky byly dále rozpracovány a měněny. Pettigrew (1998) uvádí tyto: stejný status členů skupin při kontaktu, společné cíle, podpora autoritami a vzájemná spolupráce. Je zřejmé, že v případě nepřizpůsobivých sousedů, s kterými jistě vzájemně nespolupracujeme (spíše spolu bojujeme) a ani nemáme stejné cíle (oni by rádi zůstali bydlet vedle nás, my bychom

naopak uvítali jejich odstěhování), nebude ke zmírnění předsudků docházet. S dalšími výzkumy přibýlo ještě mnoho dalších podmínek. V současnosti jich existuje dlouhý seznam a je velmi obtížné najít v reálném životě situace, za nichž by byly splněny všechny. (Dvořáková, 2007). Dále není možné všechny proměnné zasahující do míry efektivnosti kontaktu na snižování předsudků sledovat.

Podle autorů je korelace kontaktu s předsudky střední a negativní (cca - 0,3) - při zvyšujícím se kontaktu se snižují předsudky (Pettigrew & Tropp, 2008).

1.1.2. Blízkost vztahu a četnost kontaktu

V našem výzkumu se budeme zabývat jedněmi z mnoha uváděných podmínek efektního kontaktu (z hlediska snižování předsudků): **blízkostí vztahu** a **četností kontaktu** s příslušníkem jiné rasy. Naším záměrem je zjistit, která z těchto proměnných má na míru předsudků větší vliv. Právě výzkumy věnující se působení zmíněných faktorů jsou pro naši práci klíčové, proto je zde podrobněji rozvedeme.

Blízkost vztahu

Co se týká blízkosti jakožto kvalitativního rozměru vztahu, výzkumy potvrzují její vliv na snižování předsudků. Například Pettigrew (1998) zjišťuje, že meziskupinové přátelství snižuje rasové předsudky z několika důvodů: zjišťujeme více informací o skupině, identifikujeme se s ní a soucítíme s ní. Schwarz a Simmons (2001) také potvrzují tyto závěry, i když nikoliv na postojích k jiným rasám, ale ke starším lidem. Podle autorů je kvalita vztahu důležitým determinantem při snižování předsudků, naopak frekvence kontaktu není tak podstatná. Pokud jde o rasové předsudky, Liebkind, Haaramo a Jasinskaja-Lahti (2000) zkoumali vztah profesionálů k minoritám a také jejich výzkumy ukazují na důležitost jak frekvence kontaktů, tak i hloubky vztahu. Autoři ale přiznávají, že samotné množství kontaktu není dostačující pro snížení předsudků. Pokud je nám člověk blízký, předsudky vůči němu se nám snižují, pokud ho známe jen povrchně, změna téměř nenastává. McClelland a Linnander (2006) potvrdily důležitost jak většího množství kontaktů, tak kvality vztahu. Autoři hovoří přímo o „přátelském“ vztahu. Tento vztah má výraznější účinek na snižování předsudků než vztahy vzdálenější (Pettigrew, 1988; Pettigrew, 2008;

Smith & Ross, 2006). Pettigrew (1998) dále zmiňuje důležitou roli informovanosti a pozitivních emocí spojených s kontaktem. Pozitivní emoce jako jeden z determinantů snížení předsudků uvádí i další autoři (Pettigrew & Tropp, 2008; McClelland & Linnander, 2006).

Četnost kontaktu

Mnoho studií se také zabývalo četností kontaktu a jejím vlivem na předsudky. Tento faktor je také považován za důležitý determinant předsudků. Četnost kontaktu zmiňuje ve svých podmínkách efektivního kontaktu již Allport (2004). Hawley se například zabýval snižováním předsudků k jedincům jiné rasy u školáků. Uvádí: „*Více než 500 studií, kde bylo přes 250 000 účastníků, ukazuje, že větší množství kontaktů mezi studenty různých ras snižuje předsudky. Platí to i mezi adolescenty a dospělými. Dokonce i podmínky stanovené Allportem nejsou pro tuto redukci předsudků nezbytné.*“ Výsledky studie Browna, Ellera, Leeds a Stace (2007) mluví také ve prospěch kvantity kontaktů, která je podle autorů spojena s nižšími předsudky, naopak kvalita nemá takové účinky. V opozici k této studii některé výzkumy ukazují, že pravidelný kontakt, který je ovšem pouze povrchní, nekvalitní a chybí zde blízkost vztahu, může naopak předsudky zvýšit (Pettigrew, 1998).

1.1.3. Implicitní asociace

V naší práci nebudeme zkoumat předsudky pomocí dotazníku zaměřujícího se na explicitní postoje respondenta, i když tento nástroj měření byl většinou při zkoumání vlivu kontaktu na předsudky použit. Respondenti ovšem v takovém případě vyjadřují své explicitní postoje, tedy takové postoje, které si sami uvědomují, popřípadě chtějí je zviditelnit a mohou je vědomě upravit atd. Explicitní postoje mohou, ale nemusí odrážet skutečné postoje. Naopak implicitní postoje jsou postoje hluboce zakořeněné a neuvědomované. Jsou ovlivněny zážitky, které si nepamatujeme a nevíme o souvislosti mezi nimi a našimi postoji. Implicitní postoj je podle definice nedefinovaná nebo špatně definovaná stopa z minulé zkušenosti, která zprostředkovává hodnocení vůči sociálním objektům, aniž by si člověk uvědomoval příčinu tohoto postoje (Greenwald & Banaji, 1995). Podle Greenwalda,

Poehlmana, Ullmanna a Banaji (2009) implicitní postoje jedince lépe předpovídají jeho chování než explicitní postoje, kde je prediktivní validita ohrožena například sociálně citlivými otázkami atd. Také bylo zjištěno, že při testování explicitních postojů se projeví výrazně nižší preference pro „bíle“ než u implicitních postojů. Měření explicitních postojů signifikantně snižuje domnělou úroveň rasových předsudků v Americké společnosti (Iyengar, Messing, Hahn, Banaji & Dial, 2011).

Vybraly jsme si měření implicitních postojů z následujícího důvodu. Podle výše uvedené teorie jsou implicitní postoje více zakořeněné uvnitř jedince, nejsou ovlivněny vědomou kontrolou jedince, jako explicitní postoje. Tímto testem vyloučíme vliv vlastní kontroly a přizpůsobení odpovědí podle záměru „vypadat dobře“. Dále se náš vzorek bude skládat ze studentů vysokých škol, a jelikož je na akademické půdě kladen důraz na rovnost a toleranci, explicitní postoje by tím mohly být ovlivněny (studenti by mohli záměrně/nezáměrně své postoje zkreslovat).

Implicitní postoje testuje tzv. test implicitních asociací. Jeho popis bude uveden v metodologické části práce.

1.1.4. Cíl práce

Je patrné, že k problematice blízkosti vztahu a četnosti kontaktů s příslušníky jiné rasy a jejich vlivu na předsudky bylo vyzkoumáno již mnoho. Jak píše Dvořáková (2007), někteří autoři považují blízkost za nezbytnou podmínku snížení předsudků, podle jiných je dostačující i povrchní vztah, pokud je dostatečně frekventovaný. **V naší práci si však klademe za cíl zjistit, která z těchto podmínek je zásadnější. Tedy zda s výší předsudků silněji koreluje blízkost vztahu nebo četnost kontaktu.** Porovnáme tedy působení kvalitativního (blízkost) a kvantitativního (četnost) aspektu. Naše první dvě hypotézy zahrnují očekávání, které je již podle teorie vyzkoumané, ovšem s jiným měřícím nástrojem závislé proměnné (předsudky). Z důvodu změny z explicitních postojů na implicitní, si klademe za jeden z cílů také ověřit, zda blízkost vztahu a četnost kontaktu negativně koreluje s mírou předsudků.

Dalo by se namítnout, že vztah mezi kontaktem a předsudky může být právě opačný, než se zde chystáme zkoumat. Nepůsobí spíše naše předsudky na to, jak často se kontaktujeme s lidmi a jak blízcí přátelé se z nich mohou stát? Několik studií ale prověřilo, že vliv kontaktu na předsudky je mnohem silnější než vliv opačný (Butler & Wilson, 1978; Irish, 1952; Pettigrew, 1997; Pettigrew & Tropp, 2006; Powers & Ellison, 1995; Van Dick et al., 2004; Wilson, 1996 in Pettigrew, 2008; Pettigrew, 1998).

Kontaktní hypotéza se zabývá jak přímými tak nepřímými vztahy mezi skupinami. Mnohé studie prokázaly, že i nepřímý kontakt má vliv na snížení předsudků. Například jde o situaci, kdy můj přítel má přátele příslušníky jiné rasy. Toto vědomí může ovlivnit míru mých předsudků. Ale autoři se shodují, že přímý kontakt je lepším prediktorem snížení předsudků (Toyt & Quaille, 2011; Cameron, Rutland, Ossian & Petley, 2011). V naší práci budeme zkoumat pouze přímý kontakt (tedy kontakt osobně s jedincem popřípadě přes jiná média – poštu, internet atd.), jelikož záměrem je analýza vlivu blízkosti vztahu a četnosti kontaktu. Tyto dvě proměnné jsou spojeny právě s přímým kontaktem, nikoliv nepřímým.

Je zřejmé, že četnost kontaktu a blízkost vztahu spolu budou korelovat. Přirozeně se u jedinců, kteří jsou v častém kontaktu, mnohdy posiluje kvalita jejich vztahu a naopak jedinci si blízcí mají tendence se vídat častěji. Domníváme se ovšem, že blízkost vztahu bude výrazněji negativně korelovat s výší předsudků než četnost kontaktu. Důvodem je mnoho dalších faktorů, které působí na snížení předsudků a pojem „blízkost“ je přirozeně zahrnuje. Blízkost je spojena s pozitivními emocemi a informovaností o jedinci, což jsou další determinanty výše předsudků. Dále, podle Pettigrew (2008), přátelství (v našem případě větší blízkost) zahrnuje Allportovy podmínky. Jedná se o stejný status, kooperaci a další. Tyto procesy jsou právě podle Pettigrew (2008) optimalizovány v kontextu přátelského a blízkého vztahu. Naopak četnost kontaktu je proměnná, která je vymezena pouze frekvencí kontaktů. Neodkazuje na rozdíl od blízkosti na nic jiného. Z tohoto důvodu předpokládáme větší vliv blízkosti vztahu než četnosti kontaktů.

1.2. Výzkumné otázky

- 1) Jaký existuje vztah mezi četností kontaktu s jedincem jiné rasy a mírou rasových předsudků?
- 2) Jaký existuje vztah mezi blízkostí vztahu k jedinci jiné rasy a mírou rasových předsudků?
- 3) Má větší vliv na míru rasových předsudků četnost kontaktu nebo blízkost vztahu k jedinci jiné rasy?

1.3. Hypotézy

- 1) Četnost kontaktu s jedincem jiné rasy negativně koreluje s mírou rasových předsudků.
- 2) Blízkost vztahu k jedinci jiné rasy negativně koreluje s mírou rasových předsudků.
- 3) Četnost kontaktu s jedincem jiné rasy koreluje méně s mírou rasových předsudků než blízkost vztahu s jedincem jiné rasy.

2. Metody

2.1. Metoda výběru vzorku

Výzkumný vzorek v našem výzkumu budou tvořit studenti oboru sociální práce studující tento obor na následujících univerzitách: Masarykova Univerzita v Brně, Ostravská Univerzita v Ostravě, Univerzita Hradec Králové a Univerzita Palackého v Olomouci. Domníváme se však, že závěry našeho výzkumu je možné, s určitou opatrností, zobecnit na všechny jedince europoidní rasy. Z toho důvodu, že teorie kontaktu je obecnou teorií o vlivu kontaktu s jedincem cizí či menšinové skupiny (u nás jiné rasy) na míru předsudků vůči této skupině, nikoliv teorií, která by platila výhradně na určité typy lidí. Příčinami různého působení kontaktu na jedince jsou spíše podmínky kontaktu (jejich dodržení - viz teorie) než typy jedinců, na které kontaktní situace působí.

Pro stanovení velikosti vzorku a síly testu jsme použily program G*Power 3. Pokud počítáme se silou testu $1-\beta=0,8$ (test, který zjišťuje, zda je rozdíl mezi dvěma závislými korelacemi - četnost kontaktu s jedincem jiné rasy a rasové předsudky a blízkost vztahu k jedinci jiné rasy a rasové předsudky - statisticky významný), velikost vzorku je závislá na odhadnutých korelacích mezi všemi třemi proměnnými. Pokud by se korelace mezi mírou kontaktu a rasovými předsudky pohybovala okolo -0,3 (viz teorie) a předpokládaly bychom větší korelaci s blízkostí (tedy například -0,2 četnost a -0,4 blízkost) potřebný vzorek pro 80% sílu testu se pohybuje okolo 80 jedinců. Pokud by ovšem korelace nebyly tak rozdílné (například -0,3 a -0,4), potřebný vzorek se rapidně zvýší. Naším cílem tedy bude získat zhruba 100 respondentů.

K výběru studentů právě oboru sociální práce jsme se uchýlily z následujícího důvodu. Studující tohoto oboru, vzhledem k praxi, která činí např. v rámci bakalářského studia na Masarykově univerzitě přes 400 hodin (Studijní katalog, FSS MUNI), mají potenciál stýkat se s příslušníky jiné rasy více než studenti jiných oborů. Nejen praxe, ale i zahraniční pobyty a přátelství mezi studenty jsou formou kontaktu. Vzhledem k nezávislým proměnným, s nimiž v rámci hypotézy pracujeme – tedy blízkosti vztahu a četnosti kontaktu s příslušníkem jiné rasy, považujeme studenty sociální práce za vhodný výzkumný vzorek. Vzhledem k tomu, že se náš výzkum v obecné rovině týká předsudků k lidem jiné rasy (resp. jiné než "bílé"), budou využita pouze data od respondentů, kteří se v dotazníku přihlásí k europoidní rasové příslušnosti.

Náš vzorek se bude skládat ze studentů sociální práce z celkem čtyř univerzit ČR. Výběr univerzit, podléhající nutnosti osobní návštěvy školy nebo možnosti kontaktu některého ze studentů sociální práce, odpovídá našim časovým a technickým možnostem. Jsme si vědomy rizik, které s sebou nese volba příležitostného výběru, především nízké externí validity výzkumu. Po zvážení kladů tohoto výběru jsme se však rozhodly v této metodě výběru vzorku setrvat.

Ve snaze zvýšit návratnost dotazníků, resp. počet vyplněných testů implicitních asociací, se pokusíme respondentům jejich zodpovězení (vyplnění) co nejvíce ulehčit. Tím máme na mysli relativně krátkou délku dotazníku a pouze uzavřené otázky.

Dalším krokem směřujícím ke zvýšení návratnosti je připojení doprovodných informací na internetovou stránku, kde se test a dotazník nacházejí. Prostřednictvím těchto informací bude respondentům vysvětlen účel výzkumu, jeho užitečnost, dále pak budou respondenti informováni o tom, že je zajištěna jejich anonymita. Domníváme se také, že jedním z faktorů, který by mohl mít příznivý vliv na motivaci studentů zúčastnit se výzkumu, je fakt, že respondenti budou po dokončení výzkumu seznámeni se svými výsledky testu *IAT*.

2.2. Metoda sběru dat

Proměnné, se kterými jsme pracovaly v rámci hypotéz, jsou následující: *četnost kontaktu s jedincem jiné rasy*, *blížkost vztahu s jedincem jiné rasy* (nezávislé proměnné) a *míra rasových předsudků* (závislá proměnná).

V našem výzkumu jsme využily dvě metody sběru dat, které respondentům budou dostupné přímo online, a které na sebe plynule navazují. Volba online metody sběru dat závisela především na možnosti zajištění naprosté anonymity respondentů. Jsme si totiž vědomy, že rasové předsudky spadají do témat, která mohou být vnímána jako velmi citlivá (Krumpal, 2013). Konkrétně výsledky testu implicitních asociací sice nejsou přímo ovlivněny lidskou vůlí (nemohou se tedy projevit vědomé tendence k maskování atd.), ale z etických důvodů nechceme respondenty stavět do pozice, kdy by měli pocit, že je jejich anonymita ohrožena.

Test implicitních asociací (IAT)

Vzhledem k tomu, že zvolený test implicitních asociací (dále IAT) má jasně danou a specifickou interaktivní formu, představoval samostatnou část metody sběru dat. IAT použijeme pro měření naší závislé proměnné, tedy pro zjištění míry nepřímých *rasových předsudků*. Využijeme speciálně vytvořený program (Open and Online IAT, Source Forge), který umožňuje test použít při online výzkumech. Tato verze IAT plně odpovídá všem parametrům, které jsou pro testování implicitních asociací stanoveny (Greenwald, McGhee & Schwarz, 1998) a stává se tak validním prostředkem při měření implicitních předsudků. Vzhledem k povaze testu jsme v oblasti reliability zvažovaly především vliv rychlosti připojení k internetu ze strany respondenta. Ta ovšem, vzhledem k tomu, že jsou veškeré obrázky načteny hned na začátku a

funkcionalita probíhá na straně klienta, nikoli na straně serveru, nemá na provádění testu vliv. Při překladu zadání a slov obsažených v testu jsme vycházely z aktuální české verze (Test implicitních asociací, Projekt Implicit).

IAT je tvořen ze šesti částí, zahrnujících různé úkoly, kdy jsou v rozdílných kombinacích využívány celkem 2x2 kategorie, konkrétně skupiny fotografií (*běloši* versus *černoši a Asiaté*) a slov *dobrý* a *špatný*. Respondent bude mít za úkol co nejrychleji přiřazovat jednotlivé fotografie a pojmy do správných skupin. Principem bude porovnávání asociační vazby mezi jednotlivými kategoriemi. Na základě našich hypotéz je očekávána obecně nejsilnější asociační vazba mezi kategoriemi *běloši* a *dobrý*. Důležitým výstupem tohoto testu bude reakční doba a chybovost respondentů.

Námi použitý IAT využívá fotografií osob různé rasové příslušnosti – konkrétně černoši (*negroidní rasa*), Asiaté (*mongoloidní rasa*) a běloši (*europoidní rasa*). Tyto rasy jsou pak zařazeny do dvou již zmiňovaných skupin (*běloši* a *černoši a Asiaté*). Fotografie europoidní a negroidní rasy jsme ponechaly původní z konkrétní verze IAT (Race Faces, Project Implicit). Tváře mongoloidní rasy byly vybrány z volně dostupné databáze (Face Place, The CNBC Wiki), upraveny a jsou součástí přílohy (č. 1). Jejich autor (Michael J. Tarr) tento typ využití schvaluje. Podmínky výběru jsme se snažily zachovat co nejvíce podobné výběru v testu originálním a zvážily jsme také možné nedostatky takového postupu (viz Smith-McLallen, Johnson, Dovidio & Pearson, 2006). Proměnnou rasové předsudky tedy limitujeme na předsudky vůči negroidní a mongoloidní rase.

Kategorie slov jsou, jak jsme výše zmiňovaly, rozděleny na *dobrý* (radost, láska, mír, báječný, potěšení, skvělý, smích, šťastný) a *špatný* (utrpení, hrozný, strašný, ohavný, zlý, špatný, neúspěch, bolest). Jejich znění jsme oproti původní české verzi (Test implicitních asociací, Projekt Implicit) nijak neměnily.

Dotazník

Dotazník (Příloha č. 2), který následuje po absolvování testu, je ve své první části zaměřen na nezávislou proměnnou *blížkost vztahu*. Toto měření využívá škály URCS

(Dibble, Levine & Park, 2011), která je založena na operacionalizaci blízkosti vztahu jako subjektivního hodnocení respondenta a je tvořena 12 otázkami. Respondenti budou tímto způsobem tázáni na subjektivně nejbližší osobu negroidní nebo mongoloidní rasy. Samotné znění otázek jsme nijak neměnily a při překladu každý člen výzkumného týmu vytvořil vlastní verzi, které byly uspokojivě shodné. Ověřeny již byly tedy pouze pilotáží dotazníku.

Druhou nezávislou proměnnou - *četnost kontaktu s jedincem jiné rasy* měříme pomocí jediné otázky, která se opět vztahovala na osobu negroidní nebo mongoloidní rasy¹. Ptáme se „Jak často jste v kontaktu s osobou jiné rasy, s kterou jste v kontaktu nejčastěji? (včetně kontaktu po telefonu, mailem a přes sociální sítě)“ (8 uzavřených možností odpovědi). Při tvorbě této otázky jsme vycházely především z obecných poznatků teorie kontaktu a již uskutečněných výzkumů (např. Binder et al., 2009; Brown, Eller, Leeds & Stace, 2006). Měřená nezávislá proměnná je samozřejmě tímto způsobem zúžená a představuje nejčastější četnost kontaktu osobního, případně virtuálního, s osobou jiné rasy. Pro případné nalezení dalších vlivů v rámci četnosti kontaktu se respondentů také ptáme: „Jakou formou spolu nejčastěji komunikujete?“ (6 uzavřených možností odpovědi), „Je osoba negroidní nebo mongoloidní rasy, kterou považujete za nejbližší, také tou, se kterou jste nejčastěji v kontaktu?“ (možnosti ano/ne).

V poslední části dotazníku jsou respondenti tázáni na pohlaví, věk, rasovou příslušnost, mateřský jazyk, vzdělání a obor vzdělání. Za důležité pokládáme také dotaz na počet doposud absolvovaných testů implicitních asociací, kdy tato skutečnost může být jedna z intervenujících proměnných ve výzkumu (Greenwald & Banaji, 2013). V dotazníku jsme se tedy ptaly na *blízkost vztahu s jedincem jiné rasy*, *četnost kontaktu s jedincem jiné rasy* a závěrem na demografické charakteristiky.

2.3. Design výzkumu

¹Respondentům je jasně vysvětleno, že za osobu jiné rasy považujeme „černochy“ a „Asiaty“.

Naším cílem je porovnání síly vztahu četnosti kontaktu s osobou odlišné rasy a míry rasových předsudků jedince a síly vztahu blízkosti kontaktu s osobou odlišné rasy a míry rasových předsudků jedince použitím testu *IAT* a na něj navazujícího dotazníku.

2.3.1. Závislé a nezávislé proměnné

Závislou proměnnou je míra rasových předsudků. Míra předsudků jedince bude zvláště porovnávána s četností kontaktu s osobou odlišné rasy a zvláště s blízkostí k osobě odlišné rasy. Cílem je zjistit, zda a jak velký je rozdíl vlivu nezávislých proměnných na míru rasových předsudků jedince. Míru rasových předsudků testujeme jako první pomocí testu *IAT*, kde respondent co nejrychleji přiřazuje slova a fotografie ke slovům „dobrý“ a „špatný“ a ke kategoriím lidských ras. Tímto testem je určena míra rasových předsudků, která bude dále porovnávána s mírou četnosti kontaktu a blízkosti kontaktu s osobou jiné rasy.

Nezávislými proměnnými jsou tedy četnost kontaktu a blízkost kontaktu. Četnost kontaktu je v tomto případě frekvence kontaktu (osobního i neosobního – tzn. telefonického, e-mailového apod.) s osobou jiné rasy. To, kolikrát se za určitý časový úsek s touto osobou zkontaktuje. Blízkost kontaktu jsme operacionalizovaly jako míru toho mít někoho rád.

2.3.2. Intervenující proměnné

Za intervenující proměnnou (IP) považujeme rozdílnou informovanost respondentů o osobách odlišné rasy. Předpokládáme, že různá míra informovanosti o odlišných kulturách a informovanost o rasismu a diskriminaci, může ovlivňovat míru rasových předsudků u člověka. Z toho důvodu jsme zúžili zkoumanou populaci na populaci studentů sociální práce, neboť se v rámci svého studia připravují mimo jiné na kontakt s osobami odlišné rasy, čemuž jsou uzpůsobeny některé předměty na univerzitách (např. VPL207 – Sociální problematika menšin, SPR142 – Přístupy k práci s menšinami na FSS MU, B2PEM – Sociální práce s etnickými menšinami na PF UPOL nebo Sociální problematika menšinových skupin na FSS OU). Individuální informovanost těchto studentů ale ovlivnit nedokážeme.

Další IP je možné vytušení záměru výzkumu ze strany respondentů. Ve chvíli, kdy uvidí, že mají přiřazovat slova k osobám s různou barvou pleti, jim může dojít záměr testování a mohou začít záměrně volit takový postup, aby jim vyšel výsledek (dle nich) co nejlepší. Test IAT je koncipován tak, že jde o co nejrychlejší přiřazení slov k fotkám osob, proto respondenti přiřazují spíše na základě již existujících asociací než na základě promyšlené strategie (Greenwald et al., 2002). Dále se snažíme tuto IP eliminovat tím, že respondenty informujeme o anonymitě výzkumu a o tom, že odpovědi nejsou rozděleny na „dobré“ a „špatné“.

Autoritářská osobnost člověka je do velké míry náchylná k rasovým předsudkům (Hiel & Mervielde, 2005). U respondenta s tímto typem osobnosti můžeme očekávat výsledek vysoké míry rasových předsudků, která přitom nebude mít nic společného s četností a blízkostí vztahu respondenta s lidmi odlišné rasy. Podle výzkumu Rubinsteina (1997) je obecně na fakultách se zaměřením na sociální vědy výrazně méně studentů s autoritářskou osobností. Tím, že zvoleným výzkumným vzorkem jsou studenti sociální práce, neočekáváme mezi těmito studenty významné zastoupení těchto osob. Významné v tom smyslu, že by nám výzkum spíše ovlivnil tento druh osobnosti než zkoumané proměnné.

Vnější podmínky, konkrétně jakékoliv rušivé podněty, mohou zapříčinit větší chybovost a menší rychlost v testu *IAT*. Proto zároveň s ostatními informacemi uvedenými před samotným testováním, uvádíme i prosbu o započítání testu ve chvíli, kdy na něj mají respondenti dostatek času a klidu.

Pro účast na výzkumu je nutná dovednost práce s počítačem. Náš vzorek tvoří pouze studenti vysokých škol, na kterých je dnes studium bez této dovednosti a bez možnosti přístupu k internetu a počítači, téměř nemožné. Proto vliv této intervenující proměnné nijak neošetřujeme.

2.3.3. Realizace výzkumu

Studenty sociální práce jsme kontaktovaly různými způsoby dle možností. Studenty Fakulty sociálních studií na Masarykově univerzitě jsme hromadně kontaktovaly e-mailem (použily jsme jejich univerzitní e-mail) s prosbou o účast na výzkumu a s odkazem na test a dotazník (viz Příloha č. 3). Studenty Fakulty sociálních studií na Ostravské univerzitě jsme získávaly na principu sněhové koule

(snowball). A to tak, že studentka z této univerzity, nám známá, umístila odkaz na test do uzavřených facebookových skupin studentů sociální práce a také nám poskytla e-mailové adresy dalších studentů, které jsme následně e-mailem kontaktovaly opět s odkazem na test a dotazník. Ten samý postup jsme použily na Pedagogické fakultě v Olomouci. Studující Univerzity v Hradci Králové (Ústav sociální práce) byli kontaktováni prostřednictvím žádosti o účast na výzkumu, která byla vyvěšena na příslušné katedře a která obsahovala internetové stránky, kde se test a dotazník nachází.

Před samotným výzkumem jsme provedly pilotáž na 10 osobách neparticipujících na výzkumu, kvůli ověření srozumitelnosti testu a dotazníku.

Respondent je v úvodním e-mailu/ve facebookové skupině nejdříve ujistěn o anonymitě výzkumu. Je upozorněn na to, že odesláním svých odpovědí souhlasí s tím, že jeho výsledky budou použity k výzkumným účelům a také na to, že může test či dotazník během vyplňování kdykoli opustit. Dále je na něj vznesena prosba o co nejvíce pravdivé odpovědi. Po dokončení je respondentovi poděkováno za jeho účast a jsou mu ukázány jeho výsledky z *IAT* testu.

Použité zdroje:

- 1) Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků*. Praha: Prostor.
- 2) Bauman, Z. (2003). *Modernita a holocaust*. Praha: Slon.
- 3) Binder, et al. (2009). Does contact reduce prejudice or does prejudice reduce contact? A longitudinal test of the contact hypothesis among majority and minority groups in three european countries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 843-856.
- 4) Brown, R., Eller, A., Leeds, S. & Stace, K. (2007). Intergroup contact and intergroup attitudes: A longitudinal study. *European journal of social psychology*, 37, 692-703. Dostupné z: http://www.paginaspersonales.unam.mx/files/692/Publica_20110915175250.pdf
- 5) Cameron, L., Rutland, A., Hossian, R. & Petley, R. (2011). When and why does extended contact work? The role of high quality direct contact and

group norms in the development of positive ethnic intergroup attitudes amongst children. *Group process & intergroup relations*, 14(2), 193-206.

Dostupné z: <http://gpi.sagepub.com/content/14/2/193.full.pdf+html>

- 6) Dibble, J. L, Levine, T. R. & Park, H. S. (2011). The unidimensional relationship closeness scale (URCS): reliability and validity evidence for a new measure of relationship closeness. *Psychological Assessment*. [online, 16. 11. 2013]. Dostupné z:
https://www.msu.edu/~levinet/Dibble_etal_2011_URCS.pdf
- 7) Dvořáková, K. (2007). Kontaktní hypotéza pojednávající o interetnických vztazích. *Rexter*, 2/2007. Dostupné z: <http://www.rexter.cz/kontaktni-hypoteza-v-odborne-literature-pojednavajici-o-interetnickych-vztazich/2007/11/01/>
- 8) Face Place. *The CNBC Wiki*. [online 16. 11. 2013]. Dostupné z:
http://wiki.cnbc.cmu.edu/Main_Page
- 9) Greenwald, A. G. & Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102(1), 4-27. Dostupné z:
http://faculty.washington.edu/agg/pdf/Greenwald_Banaji_PsychRev_1995.OCR.pdf
- 10) Greenwald, A. G. & Banaji, M. R. (2013). *Blindspot: hidden biases of good people*. New York: Delacorte Press.
- 11) Greenwald, A. G., Banaji, M. R., Rudman, L. A., Farnham, S. D., Nosek, B. A., & Mellott, D. S. (2002). A Unified Theory of Implicit Attitudes, Stereotypes, Self-Esteem, and Self-Concept. *Psychological Review*, 109(1), pp. 3-25.
- 12) Greenwald, A. G., McGhee, D. E. & Schwartz, L. K. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: the implicit association test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1464-1480. Dostupné z:
http://faculty.washington.edu/agg/pdf/Gwald_McGh_Schw_JPSP_1998.OCR.pdf

- 13) Greenwald, A. G., Poehlman, T. A., Uhlmann, E. U. & Banaji, M. R. (2009). Understanding and using the Implicit association test: III. Metaanalysis of predicted validity. *Journal of personality and social psychology*, 19(1), 17-41. Dostupné z: <http://faculty.washington.edu/agg/pdf/GPU&B.meta-analysis.JPSP.2009.pdf>
- 14) Hawley, W. Cross-Racial Understanding and Reduction of Racial Prejudice. *Teaching tolerance*. Dostupné z: <http://www.tolerance.org/supplement/cross-racial-understanding-and-reduction-racial-prejudice>
- 15) Hiel, A. V. & Mervielde, I. (2005), Authoritarianism and Social Dominance Orientation: Relationships With Various Forms of Racism. *Journal of Applied Social Psychology*, 35: 2323–2344. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1559-1816.2005.tb02105.x/abstract>
- 16) Iyengar, S., Messing, S. Hahn, K., Banaji, M. & Dial, Ch. (2011) Explicit and Implicit Racial Attitudes: A Test of their Convergent and Predictive Validit. *Sniderman conference*. Dostupné z: <http://politicalscience.stanford.edu/sites/default/files/attachments/iatrev.pdf>
- 17) Krumpal, I. (2013). Determinants of social desirability bias in sensitive surveys: a literature review. *Quality & Quantity*, 47, 2025-2047.
- 18) Liebkind, K., Haaramo, J. & Jasinskaja-Lahti, I. (2000). Effects of Contact and Personality on Intergroup Attitudes of Different Professionals. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 10, 171-181. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/1099-1298%28200005/06%2910:3%3C171::AID-CASP557%3E3.0.CO;2-I/pdf>
- 19) McClelland, K. & Linnander, E. (2006). The Role of Contact and Information in Racial Attitude. Change among White College Students. *Sociological Inquiry*, 76, 1, 81-115. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1475-682X.2006.00145.x/pdf>
- 20) Open and Online IAT. *Source Forge*. [online, 12. 11. 2013]. Dostupné z: <http://sourceforge.net/projects/implicitassoc/>

- 21) Pettigrew, T. F. (1998). "Intergroup contact theory." *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85. Dostupné z:
<http://www.students.unimarburg.de/~Nauj/downloads/03.%20Semester/exp/ra/annurev.psych.49.1.65.pdf>
- 22) Pettigrew, T. (2008). Future directions for intergroup contact theory and research. *International journal of intercultural relations*, 32(3), 188-199.
Dostupné z:
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0147176708000035#bbib22>
- 23) Pettigrew, T. & Tropp, L. (2008). How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European journal of social psychology*, 38, 922-934. Dostupné z:
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ejsp.504/pdf>
- 24) Race Faces. *Project Implicit*. [online 16. 11. 2013]. Dostupné z:
<https://www.projectimplicit.net/stimuli.html>
- 25) *Racism*. Oxford dictionaries. Dostupné z:
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/racism>
- 26) Rubinstein, G. (1997). Authoritarianism, political ideology, and religiosity among students of different faculties. *The Journal of Social Psychology*, 137(5), 559-567. Dostupné z:
<http://search.proquest.com/docview/199808055?accountid=16531>
- 27) Schwarz, L. K. & Simmons, J. P. (2001). Contact duality and attitudes toward the elderly. *Educational gerontology*, 27, 127-137. Dostupné z:
<http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=2cfbee95-8833-4ed1-b27f-079175c98015%40sessionmgr15&vid=2&hid=5>
- 28) Smith-McLallen, A., Johnson, B. T., Dovidio, J. F. & Pearson, A. R. (2006). Black and white: the role of color bias in implicit race bias. *Social Cognition*, 24, 46-73.
- 29) Studijní katalog 2013/2014. *FSS MUNI*. [online 16. 11. 2013]. Dostupné z:
http://www.fss.muni.cz/static/975/Studijni_katalog_2013_2014.pdf

- 30) Smith, S. T. & Ross, L. T. (2006). Environmental and Family Associations With Racism. *Journal of Applied Social Psychology, 36, 11, 2750-2765*.
Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.0021-9029.2006.00126.x/pdf>
- 31) Test implicitných asociácií. *Projekt Implicit*. [online, 12: 11. 2013]. Dostupné z: <https://implicit.harvard.edu/implicit/Study?tid=-1>
- 32) Toyt, M. & Quaile, M. (2011). Multiracial families and contact Tudory in South Africa: does direct and extended contact facilitated by multiracial families predict reduced prejudice? *Psychological society of South Africa, 41(4), 540-551*. Dostupné z: <http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=1a8bb14b-0672-4981-8095-05cafd5dfd2c%40sessionmgr15&vid=2&hid=2>

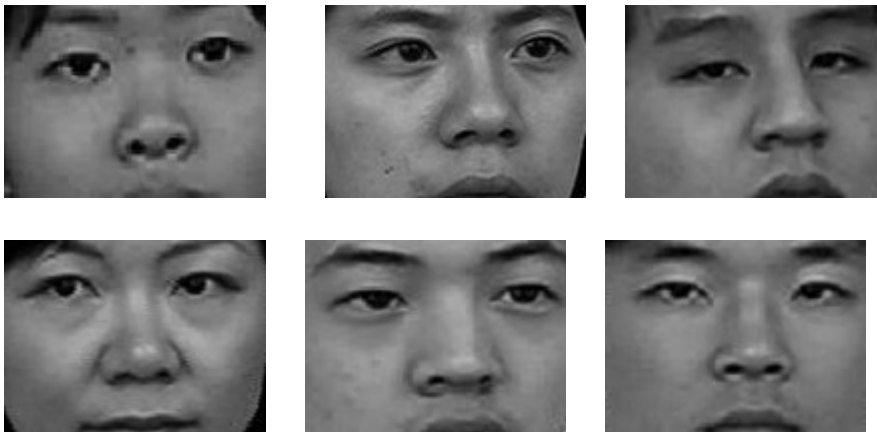
Přílohy

Příloha č. 1

Upravené fotografie jedinců mongoloidní rasy

(zdroj: Race Faces. *Project Implicit*)

Autor: Tarr, M. J. Center for the Neural Basis of Cognition and Department of Psychology, Carnegie Mellon University, <http://www.tarrlab.org/> .

Příloha č. 2

Odkaz na dotazník

<https://docs.google.com/forms/d/1W8oeaJFXYJpbqInYDbCFJBwNqDP1fSCEzM2TvaPMUCA/viewform>

Příloha č. 3

E-mail s prosbou o účast na výzkumu

Naši drazí kolegové – studenti sociální práce,

v rámci našeho studia psychologie na MU v Brně provádíme výzkum právě u studentů sociální práce. Byly bychom moc rádi, kdybyste se do něj zapojili, nezabere vám moc času a možná se o sobě i něco dozvíte ☺

*Prosíme o účast jen ty, **kteří jsou v kontaktu s osobou/osobami jiné rasy** (černošské, mongoloidní).*

Výzkum se skládá ze dvou částí – testu a dotazníku. Obojí najdete pod tímto odkazem:

Účast na výzkumu je zcela anonymní, prosíme vás proto o co nejpravdivější vyplnění, v rámci celého výzkumu neexistují „dobré“ a „špatné“ odpovědi. Odesláním vašich odpovědí souhlasíte se zpracováním těchto dat pro výzkumné účely.

Pro vyplňování si zvolte vhodnou dobu, kdy budete mít dostatek času a klidu. Pokud se rozhodnete výzkum během vyplňování opustit, můžete to kdykoli udělat.

Vezměte to jako zpestření v náročném zápočtovém období, ve kterém vám zároveň přejeme hodně štěstí ☺

Za výzkumný tým:

Adéla Dohnalová

Lucie Fajkošová

Martina Kühpastová

Barbora Doris Nyplová

Kateřina Suchánková